

**ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA CLUJ-NAPOCA
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”
DIN CLUJ-NAPOCA
Școala de studii universitare doctorale**

**Aurel ROBU
(arhidiacon Anastasie)**

ERMINIILE CA IZVOR ISTORIC

TEZĂ DE DOCTORAT

(REZUMAT)

Conducător științific:

**Prof. dr. Nicolae EDROIU,
membru corespondent al Academiei Române**

CLUJ-NAPOCA, 2012

REZUMAT

CUVINTE CHEIE: erminie (gre. Ερμινεία), erminia picturii bizantine, tratat de pictură, tehnologia picturii, cărți de pictură, иконописный подлинник, hronograf, izvod iconografic, menologion (gre. Μηνολογίον), pictură murală, iconografie, izvor istoric.

CUVÂNT ÎNAINTE

Studiul de față intitulat *Erminia ca izvor istoric* dezvoltă o idee nouă nu atât prin formă și conținut cât mai ales prin aspectul problematicii abordate, nota sa particulară fiind conferită – în raport cu alte realizări anterioare de gen, mai mult sau mai puțin asemănătoare – tocmai de obiectivul de bază urmărit și de modalitatea realizării lui. Fără pretenția de a fi o sinteză enciclopedică a *Erminiilor de pictură* – un proiect prea ambițios și, de altfel, foarte greu de atins – lucrarea a urmărit în general, pe de o parte, circumscrierea exhaustivă a tuturor (re)surselor istorice scrise, care, *in extenso*, pot fi socotite *Erminii*, și, pe de altă parte, sublinierea acelor factori potențiali interni și externi care probează și dovedesc realitatea *Erminiei ca izvor istoric*.

Înainte de a prezenta culegerea (re)surselor istorice sub forma unui *Catalog de Erminii*, a fost reiterată și reanalizată problema nomenclaturii și terminologiei uzitate, făcându-se nu numai o delimitare clară între semnificațiile diferite ale aceluiași cuvânt importat în vocabularul limbii române – ἔρμινεία, ci și o prezentare scurtă a cauzelor care (con)duc la apariția specificelor lor diversități terminologice semantice, care, la rândul lor, sunt pricini generatoare de multiple confuzii de tip subiectiv la receptarea, înțelegerea și propagarea cuvântului grecesc importat. Spre sfârșitul capitolului introductiv, s-a trecut în revistă lista celor mai importante lucrări publicate până în prezent, accentuându-se la unele dintre ele diversitățile semantice pe care le poate primi *Erminia*, privită ca (manu)scris și/sau ca operă sau lucrare scrisă. Ori, tocmai această multiplicitate semantică a *Erminiei* a fost dezbătută în ultima parte a capitolului de-nceput, unde i s-au arătat deopotrivă ambele sale domenii de înțelegere: *lato* și *stricto sensu*; domenii percepute și adoptate în mod propriu ca perspective referențiale pe tot (par)cursul cercetărilor istorice întreprinse pentru redactarea acestui modest studiu științific.

Teza e structurată în două părți, nouă anexe și un proiect de Erminie atașat la sfârșitul lucrării și cuprins într-o mapă cu planșe, desene-schiță și text. Prima parte, alcătuită sub forma unui catalog al Erminiilor, e împărțită în șase capitole, fiecare dintre ele reflectând o anumită categorie tipologică a Erminiilor, și anume: *Caietele de modele, Erminiile, Podlinnicele* (rus. иконописный подлинник), *Hronografele ilustrate, Caietele cu modele pentru pictorii iconografi și pentru orfevrieri* și *Tratatele occidentale de pictură*. A doua parte, intitulată *Erminia ca izvor istoric*, cuprinde două capitole:

REZUMAT

Erminia ca izvor istoric și Originile artistice ale picturii murale din Moldova în perioada secolelor XV-XVI (post quem Lujeni – ante quem 1601/1606). Textul propriu-zis al lucrării se încheie cu secțiunile: *Concluzii finale și Bibliografie.*

Anexele tezei, la rândul lor, sunt structurate tematic în următoarea ordine tipologică: Anexa I – *Table de materii*; Anexa II – *Studii de caz*; Anexa III – *Facsimile*; Anexa IV – ***Iconografie comparată***; Anexa V – *Ilustrații*; Anexa VI – *Tabele*; Anexa VII – *Planșe*; Anexa VIII – *Catalogul filigranelor*; Anexa IX – *Hărți*. La finalul celor nouă anexe este atașată mapa de lucrări (desene și text) a Proiectului de Erminie contemporană.

PARTEA I. CATALOGUL ERMINIILOR

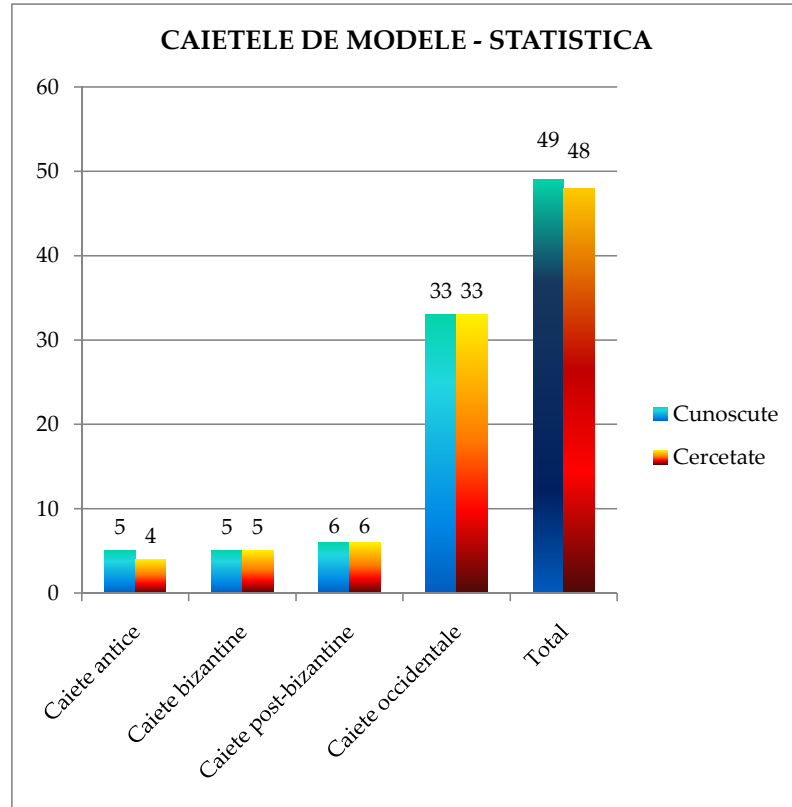
CAPITOLUL I. CAIETELE DE MODELE

O clasă aparte a *Erminiilor* o constituie așa-numitele *Caiete de modele* sau *Colecții cu modele* (*Albume* sau *Mape cu modele*, *izvoade*, *schite* etc.). Aceste tipuri de lucrări au de cele mai multe ori un caracter ilustrativ, majoritatea fiind – în special *Izvoarele istorice bizantine și post-bizantine* – complementare textelor epice, descriptive. Prezența unor „rămășițe” încă din perioada antică demonstrează fără putință de tăgadă că ele au constituit mijloace de bază în instrumentarea activităților practico-artistice ale pictorilor, desenatorilor, arhitecților și, ca să folosim un termen de uzanță contemporană, ale artiștilor plastici.

Acest gen artistic sau această clasă de colecții cuprinde patru categorii tipologice: **1.** *Caietele de modele antice* (Cărți antice de/cu modele); **2.** *Caietele de modele bizantine* (Cărțile bizantine de/cu modele); **3.** *Caietele de modele occidentale* (Caietele occidentale de/cu modele); **4.** *Caietele de modele post-bizantine* (Caietele post-bizantine de/cu modele). Asemănătoare acestora sunt alte două clase de (re)surse: **1.** *Podlinnicele*; **2.** *Caietele cu modele pentru zugrăvi și pentru orfevrieri.*

Pe baza informațiilor publicate în literatura de specialitate, s-au descoperit pentru primele patru categorii de *Caiete de/cu modele* un total de patruzeci și nouă de exemplare, dintre care un fragment antic și grecesc – *Pap. gr. Oxy 2331* de la Biblioteca Bodleiană din orașul Oxford – a fost trecut cu vederea în timpul cercetărilor, din lipsă de material documentar. O statistică a acestor tipuri de (re)surse istorice cunoscute și cercetate în mod livresc s-ar putea ilustra prin graficul comparativ de mai jos:

REZUMAT

Caietele de modele antice, ca și cele bizantine și post-bizantine, sunt din punct de vedere numeric mult mai puține decât cele occidentale, suma primelor trei neatingând jumătatea celor din urmă; dar dacă din categoria celor occidentale s-ar exclude (re)sursele cu modele profane, atunci numărul lor ar fi comparativ egal. Din ceea ce s-a păstrat până astăzi, sunt amintite în literatura de specialitate doar cinci exemplare: **1.** Fragmentul *Pap. gr. Oxy 2331* de la Biblioteca Bodleiană, Oxford; **2.** *Fragmentul din Paris* (Suppl. gr. 1294); **3.** Colecția de papirusuri P. 13557; **4.** Colecția de papirusuri P. 13558; **5.** Colecția de papirusuri P. 9922-26 și 13275.

Caietele de modele bizantine care au supraviețuit până în zilele noastre sunt relativ puține, comparabile numeric cu cele antice. Numărul acestora este deocamdată relativ, deoarece mai sunt multe manuscrise iluminate care, într-o accepțiune mai largă, ar putea fi incluse și ele în aceeași categorie de gen; de pildă, doar din grupul manuscriselor de tip *Menologion* – după cercetătoarea L.M. EVSEEVA – ar putea fi socotite surse de modele încă cel puțin un număr de optsprezece exemplare. Cu toate acestea, numărul de caiete prezentate s-a limitat la cele mai importante, și anume:

1. *Manuscrisul lui Theodoretus*. Cunoscut ca și „*Commento ai XII Profeti minori*”, manuscrisul lui Teodoro (Theodoretus) reprezintă o scriere teologică, ornamentată cu miniaturi, și datată – după PASINI – în secolul al IX-lea;

REZUMAT

2. *Joshua Roll*. Sub formă de sul, Manuscrisul *Joshua Roll* este unul dintre puținele exponente ale artei miniaturii de la Constantinopol din ultimele secole ale primului mileniu. Kurt WEITZMANN plasează realizarea lui în timpul domniei lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-959); el însuși un artist care „*se îndeletnicea cu arta miniaturii*”;
3. *Menologion-ul lui Vasile al II-lea*. Considerat ca unul dintre cele mai faimoase manuscrise bizantine, acest *Menologion* a fost comisionat de / a fost făcut pentru împăratul Vasile al II-lea (*domnie* 976-1025). După părerea unanim acceptată a specialiștilor, codexul a fost realizat la Constantinopol, în jurul anului 985.
4. *Menologion-ul imperial*. Unul din manuscrisele constantinopolitane, realizate în secolul al XI-lea, este reprezentat de acest *Menologion* „imperial”, operă de mare valoare care cuprinde textele hagiografice din *Sinaxarul* Bisericii, însoțite cu ilustrații realizate într-o manieră asemănătoare cu cele din *Menologion-ul* lui Vasile al II-lea;
5. *Menologion-ul* lui Dimitrie Paleologul. Codexul provine din Imperiul bizantin, fiind alcătuit și decorat cu miniaturi în orașul Thessalonic pentru Dimitrie I Paleologul, despot de Thessalonic între anii 1322-1340. Astăzi, *Menologion-ul* se păstrează în Colecția „Greek manuscripts at Oxford” de la The Bodleian Library, University of Oxford, unde are cota „MS. Gr. th. f. 1”.

Următorul subcapitol, cel de al treilea, tratează în mod selectiv treisprezece *Caiete de modele occidentale* care au o tematică înrudită cu cea a caietelor cu modele iconografice bizantine și post-bizantine, adică: **1.** Manuscrisul de la Vercelli; **2.** Psaltirea de la Utrecht; **3.** *Psychomachie* ilustrată a lui Prudentius; **4.** Manuscrisul din Einsiedeln (?); **5.** Manuscrisul din Liège; **6.** Manuscrisul lui Adémar de Chabannes; **7.** Omiliarele de la Monte Cassino (Cod. 98 și 99); **8.** Foaia de la Freiburg; **9.** „Cartea Model” din Wolfenbüttel; **10.** Codexul din Normandia; **11.** Codexul vienez 507; **12.** Caietul lui Villard de Honnecourt; **13.** Sulul de la Vercelli. Subcapitolul este precedat de o scurtă introducere în care sunt prezentate concluziile unor renumiți savanți (Otto DEMUS, Hugo BUCHTHAL, Kurt WEITZMANN, Sirarpie Der NERSESSIAN și Robert SCHELLER) despre originea caietelor de modele și despre modul lor de utilizare în lucrul artiștilor iconografi după model, subliniindu-se, prin câteva exemple ilustrative, rolul acestor (re)surse istorice occidentale ca referințe fundamentale pentru realizarea unor opere occidentale de artă murală și miniaturală. Alături de unele dintre cele treisprezece caiete enumerate mai sus, mai sunt doar amintite aici încă trei izvoare istorice: *Foaia cu modele de la Vatican* (Cod. Lat. 1976 păstrat la Biblioteca Apostolica Vaticana, Roma), *Pagina de*

REZUMAT

Sinaxar – luna Decembrie (Codex 553, f. 1^r, secolul al XVI-lea; Biblioteca Universității Yale) și *Cartea greacă de modele* (Add. Ms. 43868, secolul al XVIII-lea; British Museum).

În ultimul subcapitol, al patrulea, sunt prezentate cele șase caiete cu modele post-bizantine, și anume: **1.** *Manuscrisul greco-georgian OI-58* din anul 1497, alcătuit la Mănăstirea Iviru, Muntele Athos, și păstrat astăzi la Biblioteca Națională a Rusiei din Sankt-Petersburg; **2.** *Cartea armeană cu « modele »* (Manuscrisul № 1434, alcătuit de caligrafii armeni la Constantinopol, se găsea, în anul 1968, la biblioteca părinților „mékhitaristes” din Veneția); **3.** *Anthivolon „Athos 1”* (fragment de *Mapă cu modele*, secolul al XVI-lea, Mănăstirea Simonopetra, Athos); **4.** *Anthivolon „Athos 2”* (fragment de *Mapă cu modele*, secolul al XVI-lea, Mănăstirea Dionisiu, Athos); **5.** *Anthivolon „Athos 3”* (fragment de *Mapă cu modele*, secolul al XVII-lea, Mănăstirea Dionisiu, Athos); **6.** *Anthivolon „Athos 4”* (fragment de *Mapă cu modele*, secolul al XVII-lea, Mănăstirea Dionisiu, Athos).

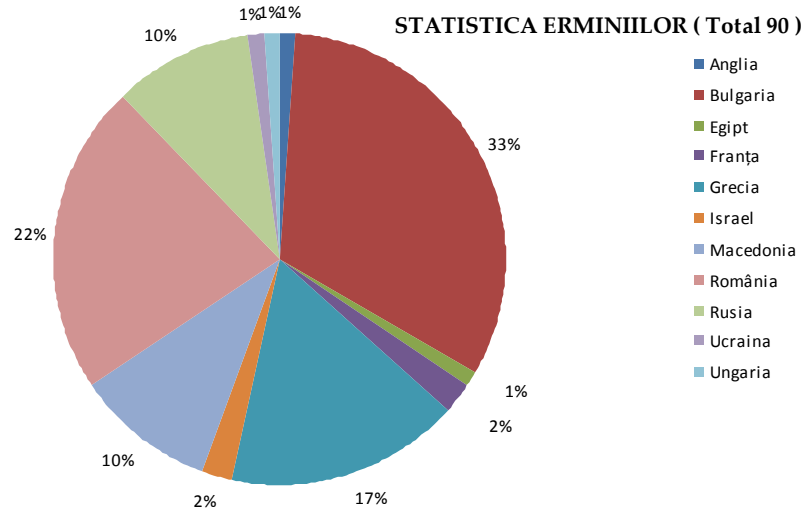
CAPITOLUL II. ERMINIILE

La o abordare sistemică, conceptul de artă post-bizantină acuză de fiecare dată în mediile cărturărești o spiritualitate literară ce a problematizat încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea un fenomen al artei creștine îndeobște cunoscut astăzi ca cel al *Erminiilor*. Fenomenul ca atare s-a ivit ori de câte ori s-a pus în discuție problema evoluției picturii bizantine după prăbușirea orașului Constantinopol, când, pe fondul reclamant al metamorfozărilor decadente – teologice și, implicit, artistice – ale iconografiei răsăritene survenite pe parcursul secolului al XVI-lea și dezvoltate cu precădere în veacul al XVII-lea, *Erminiile* au fost și sunt încă văzute de unii ca intervenții normative din partea Bisericii cu scopul de a reglementa ceea ce nu era încă o dispoziție cu referință expresă la arta picturii bisericești în dubla sa articulare: *iconografică și tehnologică*. În ciuda acestui fapt, codificarea *Erminiei* apare la mijlocul secolului al IX-lea, ca o lucrare elaborată sinergic de autoritatea bisericească și imperială, și se dezvoltă treptat în mediile monastice și laice până în secolul al XIX-lea. Acest progres este evidențiat de existența a cel puțin nouăzeci de *Erminii* cunoscute astăzi, a căror clasificare s-a realizat în prezentul catalog după ordinea alfabetică a țărilor care păstrează astfel de exemplare și, pentru fiecare țară, după criteriul cronologic al apariției lor. Numărul acestor *Erminii*, raportat statistic pe țări, este ilustrat prin graficul de mai jos.

Lucrarea de față, bazată pe scrierile predecesorilor noștri: A. PAPADOPOULOS-KERAMEUS, Vasile GRECU, Asen VASSILIEV, Atanas ȘARENKOV, Axinia

REZUMAT

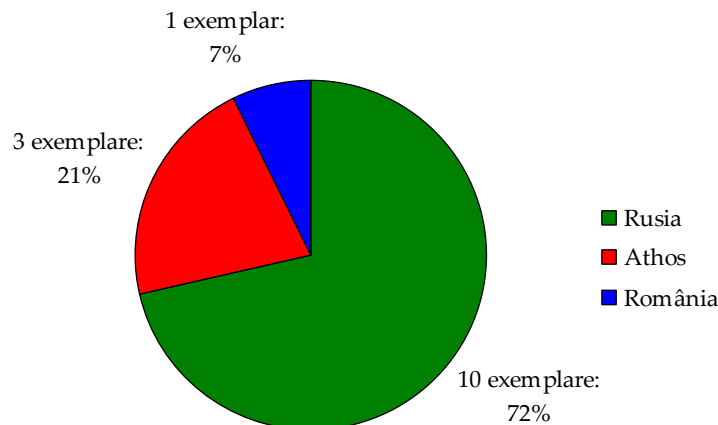
DŽUROVA, Ivan BENTCHEV, Emmanuel MOUTAFOV, Milorad MEDIC ș.a., rezolvă într-un mod cât mai cuprinzător problema actuală a *Erminiilor*, clarificând existența și numărul acestora din țări ca Bulgaria, Franța, Grecia, Israel și România.

CAPITOLUL III. PODLINNICELE

Spre deosebire de *Erminia* greacă descriptivă, *Podlinnicul* rusesc are un conținut iconografic sistematizat conform calendarului bisericesc, conținut cu o structură asemănătoare cu cea a *Menologion*-ului ilustrat pe care, de altfel, o și reproduce. Ca urmare, cea mai mare parte a ilustrațiilor din *Podlinnice* se referă la sărbătorile și la sfinții din anul bisericesc constantinopolitan și repetă trăsăturile tipice ale stilului pictural bizantin. Deși cele mai vechi colecții de podlinnice sunt datate de către specialiștii ruși posterior anului 1551, totuși referințele lor iconografico-descriptive reflectă tradiții bizantine mai vechi, din vremea dinastiei Paleologilor.

STATISTICA PODLINNICELOR
(Total 14)

REZUMAT

Rezolvarea astăzi a existenței și a numărului de Podlinnice în Rusia este o activitate foarte grea, fiind împiedicată îndeosebi de mare împrăștiere a vechilor albume de podlinnice, mai întâi, în diverse colecții private (secolul al XVIII-lea) și, apoi, în colecții centralizate de statul sovietic în numeroase centre culturale (biblioteci, muzee, case memoriale etc.). Nu același lucru se petrece în România și Muntele Athos, deoarece numărul acestor (re)surse este cu mult mai mic – fapt ce poate fi urmărit în graficul ilustrativ de mai sus – în raport cu cel din Rusia.

Dintre cele mai celebre colecții de podlinnice rusești se pot enumera următoarele: *Podlinnicul „Siisk”*, *Podlinnicul „Stroganov”*, *Podlinnicul „Bolșakov”*, *„Calendarul Zagorsk”*, *Icoanele calendar „a la Vieille Russie”*, *Colecția fraților Ivan și Feodor Kalikin*, *Colecția de prorise de la Biblioteca Academiei de Științe [rus. БАИ]*, *Colecția lui A.M. Postnikov*, *Colecția lui M. și I. Tiulin* și *Albumul lui V.P. Gurianov*.

În România s-a descoperit în timpul cercetărilor documentare un Podlinnic descriptiv la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași; e vorba de Manuscrisul slavon № 283. Referitor la cele trei Podlinnice athonite, cel care le descoperă este savantul bulgar Asen VASSILIEV. După el, un Podlinnic se găsește la Mănăstirea Zografu (№ 217, unitatea / secțiunea II. Б. 17), tot aici se află și unul tipărit la Moscova (1869); al treilea Podlinnic, din anul 1867, se păstrează la Mănăstirea Panteleimon (№ 147 / 1902).

CAPITOLUL IV. HRONOGRAFELE ILUSTRATE

O altă categorie de izvoare istorice, asemănătoare *Erminiilor*, e dată de Hronografele ilustrate. Ele sunt în număr de trei și apar doar în România. Primul e realizat de mitropolitul Anthim Ivireanul (1709) și dăruit de autor domnitorului Constantin Brâncoveanu. Ulterior, manuscrisul ajunge să fie proprietatea diverselor persoane, ca în final el să intre în posesia fondului Ф. 301 al Institutului de Manuscrise al Bibliotecii Naționale a Ucrainei în numele lui V.I. Vernadskogo. Al doilea exemplar, alcătuit sub formă de sul, e redactat de Popa Flor (circa 1760); manuscrisul se păstrează la Biblioteca Academiei Române din București. Ultimul hronograf ilustrat, realizat de C. Petrescu (1847), este valorificat astăzi expozițional la Mănăstirea Cernica, aflată lângă București.

CAPITOLUL V. CAIETELE CU MODELE PENTRU PICTORII ICONOGRAFI ȘI PENTRU ARGINTARI ȘI AURARI

O cercetare completă a *Erminiilor* nu poate să excludă *Caietele cu desene* sau *Caietele de modele* ale pictorilor de icoane și „de subțire”, lucrări create din rațiuni practice de atelier. Compozițiile acestor „Erminii”, mai mult ilustrative și mai sărace în

REZUMAT

explicații descriptive, se compun în mare parte din reproduceri după picturi mai vechi și după ilustrații de manuscris. Alături de aceste (re)surse grafice se întâlnesc creații personale ale meșterilor (schițe, desene și studii anatomice), modele culese după gravuri sau chiar gravuri decupate și lipite pe paginile lăsate „în alb” sau pe paginile cu desene fără valoare ale *Caietului cu modele*. Chiar dacă aceste *Caiete cu modele* diferă tipologic de structura *Erminiilor* propriu-zise, totuși, prin modelele lor grafice, aceste lucrări ilustrează și „explică” într-un mod imagistic unele scene iconografice descrise în lucrările epice de gen. În felul acesta, ca și *Podlinnicele* rusești, cu care se înrudesc, *Caietele cu modele* sunt lucrări care întregesc în mod complementar clasicele versiuni ale *Erminiilor* bizantine și post-bizantine.

S-au descoperit paisprezece lucrări de gen în Bulgaria și șapte în România, dintre care unul a dispărut în timpul cutremurului din anul 1977 (*Caietul zugravului Grigorie*).

CAPITOLUL VI. TRATATELE OCCIDENTALE DE PICTURĂ

Până astăzi, în sud-estul Europei, despre Tratatetele occidentale de pictură au scris deopotrivă savanți bulgari și români: A. VASSILIEV (1976), A. ȘARENKOV (1992), E. MOUTAFOV (2001); Ștefan CRUDU (1962), Victor I. STOICHIȚĂ (1977) și Mihail MIHALCU (1984 și 2009). În urma unei analize de intersecție a numărului de tratate amintite de savanții bulgari, s-au descoperit un total de 46 de exemplare, dintre care doar 16 au fost incluse în catalogul de față.

Prin natura lor, deși se înrudesc prin conținutul rețetelor cu părțile tehnologice ale *Erminiile*, cuprinsul acestor izvoare istorice depășește de multe ori problematica tehnologică a iconografiei. În ciuda acestui fapt, și *Tratatele occidentale de pictură* pot fi socotite *in extenso*, ca lucrări pseudo-științifice și epico-descriptive, niște veritabile *Erminii*.

PARTEA II. ERMINIA CA IZVOR ISTORIC

CAPITOLUL I. ERMINIA CA IZVOR ISTORIC

După o scurtă clasificare a *Erminiilor*, ca potențiale izvoare istorice, e analizată tipologia informațiilor de natură istorică desprinse din *Erminii*. Apoi sunt luate în discuție și analizate două categorii de informații: *livrești* și *directe*. Prima clasă de informații au fost culese din Sfânta Scriptură și din unele lucrări publicate: enciclopedii, tratate tehnologice și caiete occidentale de pictură. A doua cuprinde trei tipuri de informații descoperite în timpul cercetărilor *in situ*. Pe baza criticilor interne și externe ale manuscriselor investigate, s-au selectat, dezvoltându-se, filigranele *Erminiilor*, însemnările lor ulterioare și un studiu de caz al acestora – bunăoară, *Cartea de iertare* din manuscrisul

REZUMAT

№ 214, al jertfitorului Daniel (1674), păstrat în Biblioteca Patriarhiei Grecești de la Ierusalim.

CAPITOLUL II. ORIGINILE ARTISTICE ALE PICTURII MURALE DIN MOLDOVA ÎN PERIOADA SECOLELOR XV-XVI (*post quem* Lujeni – *ante quem* 1601/1606)

Cuprinsul capitolului dezvoltă în primul rând filiațiile **picturii murale** în perioada secolelor XV-XVI, identificând câteva trasee prezumtive de-a lungul cărora au circulat din Balcani spre Moldova (re)surse și modele iconografice. În al doilea rând, sunt arătate patru categorii de izvoare istorice care ar fi putut servi, pe lângă resursele literare, ca *Erminii* pictorilor muraliști din Moldova în perioada secolelor XV-XVII. Acestea sunt următoarele: *manuscrisele iluminate, icoanele pe lemn, cartoanele broderiilor și ansamblurile murale.*

CONCLUZII FINALE

Rezultatele obținute în urma investigațiilor originale cât și cele ale cercetărilor bibliografice au permis valorificarea unui număr impresionant de manuscrise (48 de *Caiete cu modele*, 91 de *Erminii*, 14 *Podlinnice*, 3 *Hronografe ilustrate*, 20 de *Caiete de zugravi și de aurari* și 16 *Tratate tehnologice*. Un total de circa 192 de (re)surse) și elaborarea schiței unei noi *Erminii*, ne îndreptățesc să credem că obiectivul urmărit de la început a fost atins.

De asemenea, au fost clarificate atât problema *Erminiilor* din Bulgaria, Franța, Grecia, Israel și România, identificându-se câteva izvoare inedite pentru literatura spațiului românesc, cât și problema complexă a *Podlinnicelor* și a *Tratatelor tehnologice* din Răsărit și Occident, precum și a *Caietelor de modele și de zugravi și aurari*, identificându-se și exploatându-se șase lucrări de gen: două din Tryavna, Bulgaria, și patru din Sibiu și Cluj-Napoca. Cu rezerva de rigoare, aceste rezolvări creionează un amplu tablou sinoptic al fenomenului enciclopedic cunoscut îndeobște ca cel al *Erminiilor*, demonstrându-se faptul că *Erminia*, privită în mod global, este un *izvor istoric*.

De asemenea, s-a propus ca în panteonul *Științelor auxiliare ale istoriei* să se insereze o nouă disciplină istorică, înrudită cu hermeneutica biblică, numită *Erminologie*. Această știință ar avea ca obiect de studiu *Erminiile* și acele (re)surse istorice scrise și nescrise care au un caracter explicativ. Utilizând metodele și mijloacele oferite de *Științelor auxiliare ale istoriei*, ea ar putea oferi în final o vastă enciclopedie a artelor bizantine și post-bizantine, deziderat ce așteaptă să fie rezolvat.

Drd. Aurel ROBU (în călugărie, Anastasie)

1 August 2012